

SFF 50 år

Det var en gång

en dag utan egna fallskärmar, utan hoppflygplan, utan fält, utan baracker, utan egna bestämmelser, utan rätt att packa, utan rätt att bestämma något själv.

Det var en gång en dag när viljan, entusiasmen och drivet att hoppa ur ett flygplan till varje pris var viktigare än en smutt rigg, två årliga månader i Florida, turbopropmotorer på kärran eller dusch och mikro i klubbstugan. (Vadå klubbstuga?)

Det var bara för 50 år sedan. (Fråga din mamma eller pappa. De minns.)

Kittet mellan den verklighet våra företrädare brottades med då, 1955, och den verksamhet du tycker är så självklar idag, år 2005, är alla de enskilt så små men sammanlagt så stora erfarenheter vi samlat på oss.

Vi, det är vi runt 65 000 personer som under de 50 åren gjort dryga två miljoner hopp. Vi, det är vi pionjärer, nyskapare, våghalsar, tävlingsmänniskor. Vi, är alla vi som började hoppa på 50-talet, på 60-talet, 70-, -80-, 90-talen eller nu i vår, 2005. Vi som drog igång cirkusen, testade frifall, PC, fyrkanter, hoppade tillsammans, började stå på huvud och fötter, som köpte flygplan ingen trodde skulle löna sig och

som alltid fortsatte att utveckla sporten. Vi som gjorde tio, hundra eller kanske tusentals hopp då eller idag.

Men vi är också vi 50 000 elever som hade en dröm vi ville förverkliga men som aldrig syntes till efter första hoppet, vi som i praktiken i alla år betalat festen för vippare och skygods.

Vi, är alla vi hundratals – tusentals – anonyma slitvargar och administratörer som efter hundratals – tusentals – obetalda ideella arbetstimmar över papper och protokoll får ett äreminne som – i bästa fall – står kvar som ett anonymt namn i någon dammig pärm i en mörk och tyst garderob.

Och vi är – faktiskt också – de 46 personer vars namn vi överlevande nu kan läsa på 46 gravstenar landet runt.

Vad har vi då gemensamt?

Minst tre saker:

Gjort är gjort.

Framtiden formar vi själva.

Entusiasmen och kärleken till verksamheten och till våra vänner skapar vår gemensamma framtid.

Följ med när SFS i fem nummer berättar om de som under 50 år skapade förutsättningarna för just din fallskärmschoppning.

Infälld bild: Hoppglädje 2005.
Martin Bäcklin swoopar på världscupen. Foto Mikael Gustavsen.

Stora bilden: Hoppglädje redan 1968. Uno Boström, då CI i sin klubb, sedan RI. Fotograf okänd.

del 1

Och varje tid hade sina utmaningar

Så du tror

att du är det hottaste skydivervärlden skådat, att det är först nu hoppningen börjar nå sina rätta höjder?

Ja ja. Det tyckte man för 50, 40, 30, 20 och tio år sedan också.

Och det kommer man att säga år 2055. Det är det enda som är säkert.

Text Anders Bursell

Foto Hans Ingmansson, Mikael Gustavsen

Den förste ordföranden i SFF, Olle Falkerheim, påstår blygsamt att han utsågs av sina 13 kamrater av två skäl: dels att han bodde i Stockholm, nära Luftfartsstyrelsen, dels att han var den ende som hade telefon i bostaden.

Det må vara hur som helst med den saken, men skälet de fjorton fallskärmsjägarna hade för att starta klubben var lika egoistiska som dina för att hålla på: viljan att hoppa.

Motvind och utmaning var bara förnamnen.

- Civilt hoppstopp rådde sedan en dubbel dödsolycka vid en uppvisning på Gärdet 1926.
- Några civila reglementen existerade inte, och Luftfartsstyrelsen var visserligen positiv men också totalt okunnet. "Jag fick packa en skärm på deras konferensbord för att visa att det gick och att vi kunde", minns klubbens examinator (motsvarar RI) på 60-talet, Sonny Hellberg.

forts. på nästa sida

Foto: Hans Ingmansson.

Börje Andersson, GFK (nu FKCG), cirka 1978 under den kanske sista och mest avancerade rundkalotten: Star-Lite. Illa beryktad för sina lynniga utvecklingsförlopp kallades den ofta "StörtLite". För att få hoppa med fyrkantsskärm måste man fram till 1982 göra minst 50 hopp (efter utbildningsplan) med en sådan kalottyp plus gå en speciell kurs.

- Skärmar hade man inga, inte heller flygplan och knappt ens fält.

"De här problemen kommer alltid att finnas", citeras en av grundarna, Harald Åstrand.

Rätt fick han, men bara i princip. Förbundets hela historia är en enda problemlösning. Det allra första var kanske att skaffa sig egen frihet.

Förutsättning 1: Frihet är det bästa ting

Redan 1957 hade klubben skrivit de första förslagen om regler till Luftfartsstyrelsen. Det skulle dröja många år innan de, efter många ändringar, 1964 fastställdes och dörren för helt civil hoppling öppnades på vid gavel.

"De skulle ju ändå flyga"

"Under Generaltullstyrelsens 350-årsjubileum fick vi som uppvisningsplan använda deras nya Casa 212. Självt landade jag på helikopterplattan på en tullkryssare i Strömmen. Som betalning fick vi disponera planet (plats för 20 hoppare) en hel helg. Piloterna skulle ju ändå flyga in sig och kunde lika gärna göra det med hoppare ombord. Klubben tog betalt som vanligt och tjänade 20 000 kronor."

Mats Kilander (aktiv 1970–1990, 1 050 hopp, tio år i förbundsstyrelsen). Mats bor fortfarande vid Gryttjoms norra bantröskel. T.v. från slutet 70-talet, t.h. idag.

"Luftfartsstyrelsen var positiv men avvaktande", säger Olle Falkerheim.

"De civila hoppen, bland annat av den första kvinnliga hopparen i SFF, Ulla Wallén 28 september i Östersund 1958, var i princip 'provhopp'", minns Sonny Hellberg.

Fortfarande var det LFS som utfärdade bestämmelserna.

Först 1977 hade SFF fått upp förtroendet så pass att man i praktiken fick skriva sina egna regler, som sedan fastställdes av Luftfartsinspektionen.

Men det höll på att ta en ände med förskräckelse.

1981 omkom en hoppare utan att ett enda papper var i ordning. Det saknades markägartillstånd och därmed fälttillstånd, hopparen hade inte löst licens, reserven var inte ompackad och hopparen hade inte gått rätt kurs på en ny kalott. Till råga på eländet hittade man bara lite men dock alkohol i honom.

Hoppledaren hade förresten inte heller förnyat sin licens.

"Se till att hålla ordning på er verksamhet, annars gör vi det åt er!" röt inspektionen (diskret men ytterst bestämt) vadan RI, Claes Ljunggren, grundade varenda hoppare och varenda klubb i hela landet tills alla papper låg på bordet.

"Vi hade ett problem med Luftfartsverket", konstaterar han kort så här efteråt.

Så om de hoppade på nåder då, 1956, hoppar vi på samma nåder nu, 2005. Kunskap och seriositet är nu som då enda sättet att behålla friheten.

Förutsättning 2: Rebellerna

Diskussioner och fraktionsstrider har kantat hopplingens utveckling. Förbundet har uteslutit både individer och klubbar som vägrat ställa in sig i ledet. Klubbar har uteslutit medlemmar – vid ett tillfälle en som satt i förbundsstyrelsen – och hela förbundet – genom att vägra vara med (det var ingen bra idé). Och medlemmar har uteslutit både klubbar (genom att starta en ny) och försökt med enskilda hoppare.

Ofta är det tillskyndarna av någon ny inriktning som tagit på sig rollen som outlaws. När FS kom igång under andra halvan av 60-talet hette Mecka Elsinore och låg i Kalifornien.

"Vi visste ingenting, vi var tvungna att experimentera. Politik i förbundet var ingen intresserad av. Många gick på droger. Alla hade pannband. Whuffosen kom ut inte för att titta på vackra fallskärmar eller snygga precisionslandningar utan på dödsfall. Det var en härlig tid", minns Sylvia Lindgren, svenska som var med där och då. När hon kom till Sverige -73 hade hon 500 FS-hopp i loggen, mer än någon annan. Sylvia har en unik utmärkelse: SCS nr 13 (i världen!). Innebär att hon gått in som åtta eller senare i en stjärna om minst åtta hoppare.

"För jävligt", säger Hans Ingmansson, en av dåtidens skygods. "Hon kom från himmelriket och skåpade ut oss alla, och så var hon ju tjej!"

Fnissa inte, moderna läsare. Där låg nivån, och den var hög. Åttamans var unikt stort. Få hoppare hade kompetensen, och ingen klubb hade tillräckligt stort flygplan.

Men så värst långt bakom var inte SFF. Redan 1973 hölls den första förbundssanktionerade FS-tävlingen i Sverige, sexmans speed-star, i Östersund, och

"Relative Work (RW) betecknar ett avsiktligt manövrerande av två eller flera hoppare med syfte att komma i varandras närhet under det fria fallet."

Instruktörshandboken, 13 augusti 1972

på den första VM-tävlingen, i Warendorf, Tyskland, kom Sverige på femte plats av 23 startande lag. Bland svenskar fanns de flesta som två år senare, under namnet Gräs i Dojan, skulle ta silver i fyrmansskovens på VM i Australien. Då var pannbanden av, håret klippt och parabootsen putsade.

I själva verket beskriver SFF i "Fall-skärms-Nytt" (föregångare till SFS) något som med lite god vilja kan kallas FS redan 1963. Ämnet är "stafethoppning", vilket tillgick så att två eller fler hoppare lämnar planet med minst tre sekunders mellanrum. Den förste har en pinne som han skall lämna över till den andre som i sin tur skal lämna över till den tredje och så vidare.

Idag upplever många att friflygningen har samma ställning som FS då. Att det är där utvecklingen drivs.

"Vadå förståelse", undrar Patrick Bierhance, som gick till friflygning direkt efter kursen 1996. "För att få D-cert måste du kunna hoppa FS, och vi andra ansågs som mer eller mindre galna. Men när de första tävlingarna kom blev vi seriösa."

Idag är friflygningen både accepterad och seriös.

Så: rebellerna uppfinner nya sätt att hoppa eller utnyttja ny teknik. De börjar tävla så smått. Tävlingshopparna tar över och förfinar. Förbundet reglerar – och så avstannar all utveckling utom resultaten. Vadan rebellerna tröttnar och uppfinner ny hoppning, nya sätt att utnyttja nya skärmar, nya sätt att ta sig från ett flygplan till säkerheten. Och utvecklingen fortsätter.

När kommer nästa rebellverksamhet?

Förutsättning 3:

Fungerande utrustning

I början hade SFF (klubbar fanns inte) inte några egna skärmar. De lånade man

av FJS och skickade tillbaks dem för ompackning. Proceduren gällde även vid

Fallskärm 73:

Sjunkhastighet vid 90 kg last: 5,3 m/sek.

Diameter (flygande): 6,8 m. Yta: 56 m².

Bärninor: 28 st, längd 7,5 m. Material:

nylon. Användes vid utbildning till och

med i början av 80-talet.

första internationella tävlingen (i Leutkirch, Tyskland, 1959). Då anlände di svenske, till den imponerade omgivningens oförställda häpnad, med en rigg per man och hopp!

Rundkalotter, först ostyrbare, sedan vändbara (framåtdrivning skall vi liksom inte tala om) med magreserv var vad som gällde. Bara kalott och linor kunde väga 12,5 kg. Till det kom sele, container och reserv.

Revolutionen inträffade i tre steg: Först, via PC, Starlite och andra "högpstanda"-skärmar, till fyrkanterna.

"Jag testhoppade Para-Sled våren 1972 på Cape Kennedy och kom att älska skärmen fastän jag den första testhoppssveckan hade fyra felfunktioner", minns Nicky Gyllenkrook. "Första 'säljhelgen' för Para-Sled var på Rinkeby i Skåne – en helg jag sent kommer att glömma – alla 'flög' skärmen kilometervis fel för man vågade inte 'styra för mycket.'"

"Vad gjorde bilen på banan?"

"När jag skulle göra mitt allra första hopp i GFK startade planet från det militära övningsfältet Backamo, i vanlig ordning avspärrat med bommar. När piloten drog på kom en bil på banan. Hoppmästaren försökte göra piloten uppmärksam men han fortsatte. Vi passerade några meter över bilen. Föraren bara stirrade, så hans färd slutade inne i en barack."

Nils Granbom (A-7, överledare landslaget 1968, 1970, 1972)

Alla var rörande överens om att "vingfall-skärmar" bara var till för uppvisning – totalt omöjliga för precisionshoppning.

"Jag minns nog tillsammans med många SM 1975 i Stockholm då jag fick hoppa om tre gånger i rad för att få Para-Sleden att utveckla sig normalt – alla trodde jag var galen – och det var jag nog!"

Om man är riktigt petig kan man säga att fyrkanterna började fungera först när slidern uppfanns runt 1973. Nu blev utvecklingsförloppen både lagom långsamma (= inga skador på hopparen vid öppningen, jodå, såna hade man i början) och kontrollerade.

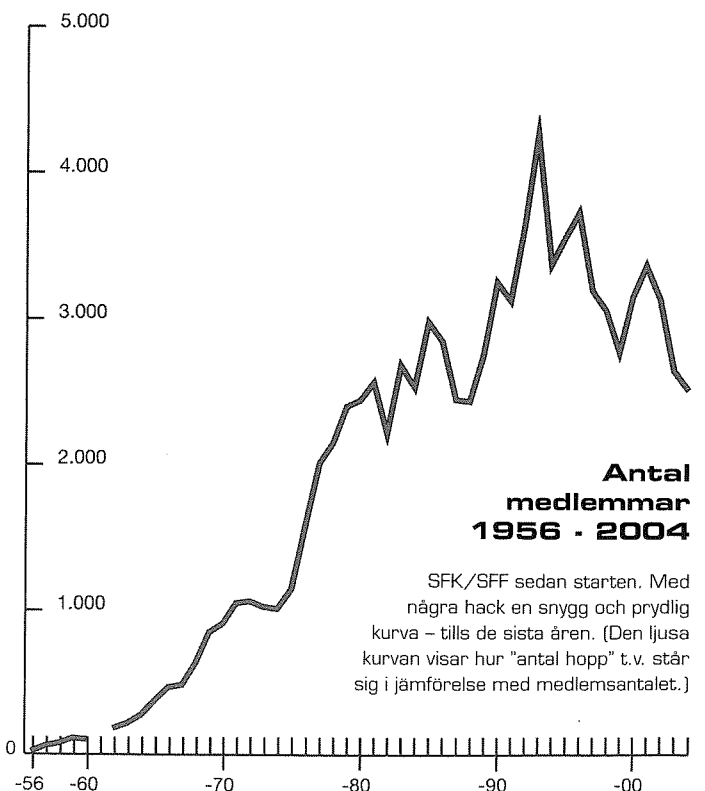
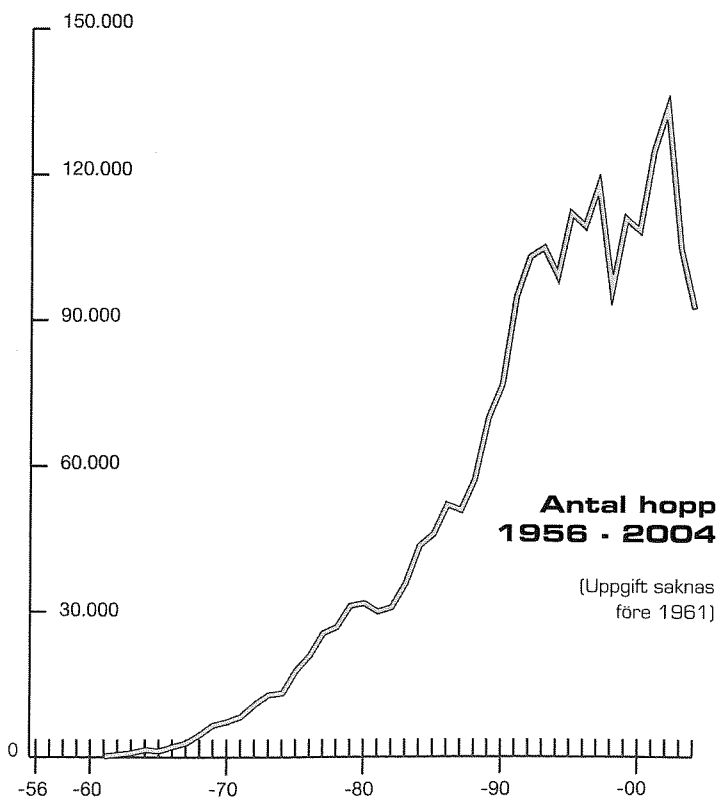
Den tredje uppfinningen, slutligen, är de enkla och pålitliga kalottfrigörarna, dagens tre-ringar. De kom runt 1980, föregångna av en mängd mer eller

forts. på nästa sida →

"Torstens folka fick visa klassen"

"När Skåne startade fick vi åka till Karlsborg för att hämta och lämna skärmar. Senare fick vi egna packcert, men det var bara hemma hos Torsten och mig det fanns tillräckligt med ytor. Barack hade vi inte. Då fick folkbussen verkligen visa vad det dög till."

Lars Svensson (A-84, B-34, C-46, D-34, E-10)

Den första tävlingsgrenen i FS hette "speed star". Enkelt: komplett stjärna så fort som möjligt. På bilden, från Östersund 1973, vinnarlaget från Göteborg. Från vänster, stående: Ronny Willman, Hasse Ingmansson, Jonas Wallberg. Sitande: Pelle Elmsäter, Björn Gramming och Janne Forsberg.

mindre futuristiska innovationer: 1/2-shots capewells (den där halvan antyde att man inte behövde göra riktigt två moment, bara nästan), wraps, R1-2-3, yes och allt vad de hette. Men med treningar kunde man efter ett enda moment släppa en reserv i ren luft, vilket ökade säkerheten enormt och egentligen var en förutsättning för att bröstreserverna skulle försvinna, vilket i sin tur var förutsättningen för att kunna flyga FS.

Däremot har tyger och nya fiffiga aerodynamiska konstruktioner egentligen bara resulterat i en sak: mindre, snabbare och säkrare (ur teknisk synvinkel) kalotter. Som dagens hoppare, som sina kamrater förr, utnyttjar för att tänja gränserna lite till.

"Att vi aldrig lär oss", som Kjell Påhlsson uttrycker saken.

Förutsättning 4 Utbildning, mer utbildning och än mer utbildning

Det var en gång sisom så, att för att få hoppa fallskärm skulle du:

- Anmäla dig på hösten.
- Testas (varannan föll bort).

- Ägna någon kväll i veckan under hela vintern åt teori och praktik. Speciellt poppis var uthoppsträningen i bassäng.
- Tillbringa några dagar på västkusten i Karlsborgs sågspån och uthoppstorn.
- Examineras av hård men rättvis FJS-are (några till höll inte måttet).
- Hoppa. (Då som nu kom de flesta aldrig tillbaka.)

En kurs om året tills de första klubbarna bildats. Då blev det tre.

Grundutbildningen var på cirka 40 timmar (före hopp) och sedan 40 hopp på utbildningsplan. Den avslutades med ett så kallat "spinnest". Då skulle

Certifikatskrav 1962

A – Minst tio godkända fallskärmshopp.

B – 20 godkända, varav 10 manuella med full stilkontroll, varav två fördröjda minst 8 sekunder. 10 landningar inom 50 meter.

C – 50 godkända, varav 30 fördröjda med full stilkontroll varav tre minst 12 sekunder.

D – 100 godkända hopp, varav 40 fördröjda med full stilkontroll, varav fem minst 15 sekunder.

hopparen, på 30 sekunders frifallstid (högre kom man inte med dåtidens små Cessnor), göra först fem varv åt ena hållet, sedan fem åt det andra, och slutligen dra stabilt.

"På den tiden behövde vi stilhoppare runt 15 sekunder för en komplett stil, så det var verkligen ont om tid för den stackars eleven", minns Tony Månson.

Jämför det med dagens AFF! Som faktiskt kom redan 1983 även om det dröjde ytterligare ett år innan de första svenska instruktörerna examinerades (av en amerikan).

Jonas Enghage var en av de tidiga skarpa eleverna. Han kunde dessutom jämföra med konventionell utbildning:

"Tack för att ni lärde mig flyga!" skrev han efteråt.

Men kanske än viktigare var kunskapsutbytet mellan och vidareutbildning av både hoppare och instruktörer som initierades på 90-talet. Fast som vanligt hittar vi embryot långt tidigare, kanske med de mobila träningsläger som medlemmar i landslaget höll på 70-talet, eller de stora sommarlägren som blev så populära på 80-talet.

"De enda som protesterade var de riktigt små klubbarna", minns dåtidens RI

Per Myrin. De ville ha instruktörer – nu, snabbt! Alla moment och kurser tog för lång tid.

Förutsättning 5 Tävlingshoppningen

Svenska Fallskärmsförbundet har sedan sin första dag varit en tävlingsorganisation. Längre kallades all skojhoppning för "träning" i statistiken.

Men intressant är också att det är "skojhoppningen", inte tävlingshoppningen, som initierat utvecklingen också av just tävlingshoppningen – möjligen med ett lysande undantag, nämligen friflygningen.

• Stilhoppningen utvecklades ur de första trevande frifallsförsöken, när det var ett säkerhetskrav att kunna behärska kroppen.

• Precisionshoppningen förfinades ur utvecklingen av både hopparnas skicklighet och de nya, bättre skärmarna. Vid starten var problemet att hoppa av på rätt ställe, nu handlar det mer om att hålla reda på hälen sista metern än att köra kalott.

• Den första FS-grenen var tiomans speedstar – rakt av snodd från hippieganget i Elsinore.

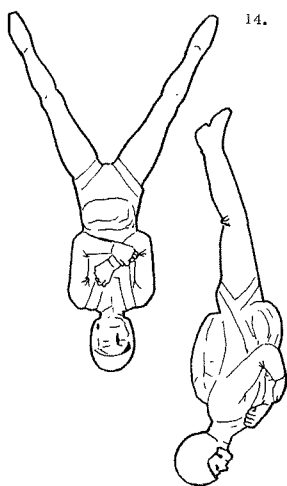
• CF (då CRW) kom till när RW-hoppare tyckte man kunde ha kul under kalott också. Rent mervärde. Första världscupen 1981, Australien. (Som ren parantes kan nämnas att två göteborgare höll på att slå ihjäl sig med en låg downplane på Hercules Boogie 85 i direktsändning i teve. Det hade blivit århundradets PR-kupp.)

• Men fristil, den "uppfanns" faktiskt av en norsk förbundsbyråkrat, Eilif Ness, 1984 – även om naturligtvis många av hans idéer om piruetter, volter och svängar i stående ställning antingen aldrig accepterades eller ändrades på vägen. Såvida man inte lusläser svenska papper, för då hittar man redan 1963 text om hur vissa rörelser (det handlar om stafett-hopp) kan utföras också med ryggen ner, huvudstupa eller med fötterna mot marken. Fast svårare blir det förstås.

Så var står vi idag? Tekniskt är det en avgrund mellan nu och då, men mentalt är det kanske ingen större skillnad.

Kanske för att vi alla har varit och är just – hoppare. Som är "intelligentare än genomsnittet, prestationsinriktade, med rättfram livsstil, energiska, hårdhudade och realistiska".

Sträck på dig, du en del av SFF 50 år.

14. Y-ställningen. Skärmrozzoställning som var tillgänglig för hoppare, nedåt vilken ständsyta går till ord Utseendet: a) Kroppen b) Benen c) Armarna

Fördelart: = Droppställning Nackdelart: a) Fallskärmställning.

Head down på 60-talet enligt Fallskärmsinstruktionen, utgåva 1972. Kallades "Canarozzo" efter sin italienske upphovsman. I fulländat utförande, läser vi, är hopparens kropp lodrät med huvudet neråt. Maximala fallhastigheten uppgår till cirka 300 km/t. Fallskärmen, noterar man, får ej utlösas direkt från ställningen.

Intervjuer av äldre hoppare: Uno Alpfors, Håkan Dahlqvist, Egon Nyh, Tony Månson, Bengt Johansson. Research och text: Anders Bursell. I kommittén även: Boel Janérus.

Terminologi: Till 1970 hette Svenska Fallskärmsförbundet, SFF, Svenska Fallskärmsklubben, SFK. I texten har genomgående använts dagens termer, även avseende exempelvis RW och FS, klubbeteckningar etc.